

І. В. Цюцьмаць,

Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківський

І. В. Онушканич,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківський

М. В. Штогрин,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківський

ОСОБЛИВОСТІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ЖАРГОНІЗМІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ СФЕРИ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Дослідження стосується труднощів, з якими стикається перекладач під час перекладу слів вузькоспеціалізованої лексики текстів сфери комп'ютерних технологій. У статті здійснено спробу розмежувати та охарактеризувати проблему співвідношення професіоналізмів та жаргонізмів, що разом становлять поняття спеціальної субмови; встановити особливості перекладу професійної лексики та жаргонізмів у науково-технічних комп'ютерних текстах. Встановлено основні способи перекладу вузькоспеціалізованої комп'ютерної лексики українською мовою.

Ключові слова: професійна лексика, вузькоспеціалізована лексика, фахова мова, професіоналізм, жаргонізм, термін.

ОСОБЕННОСТИ И СПОСОБЫ ПЕРЕВОДА ЖАРГОНИЗМОВ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ СФЕРЫ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Исследование касается трудностей, с которыми сталкивается переводчик при переводе слов узкоспециализированной лексики текстов сферы компьютерных технологий. Сделана попытка разграничить и охарактеризовать проблему соотношения профессионализмов и жаргонизмов, вместе составляющих понятия специального субязыка; установить особенности перевода профессиональной лексики и жаргонизмов в научно-технических компьютерных текстах. Установлены основные способы перевода узкоспециализированной компьютерной лексики на украинский язык.

Ключевые слова: профессиональная лексика, узкоспециализированная лексика, профессиональная речь, профессионализм, жаргонизм, термин.

PECULIAR FEATURES AND WAYS OF TRANSLATION OF JARGONISMS IN COMPUTER SCI-TECH TEXTS

The study concerns the difficulties translator faces while translating highly specialized vocabulary of sci-tech texts in the field of computer technology. Main classes of special professional vocabulary have been determined. An attempt was made to define and characterize the problem of the correlation of professionalism and jargon, which together make up the concept of special sublanguage; define the features of translation of professional vocabulary and jargon in scientific and technical computer texts. It was determined that professional vocabulary and professional jargon point to the place of the concept in the scientific system, and identify the most characteristic features of the object that is nominated, as well as function as equivalents for the terms in the subsystem under consideration. Different approaches to the translation of highly specialized vocabulary of scientific and technical texts of computer texts gave been considered. As for the translation of highly specialized units of vocabulary, it was concluded that while translating non-standard vocabulary interpreters do not often consider the requirement of «appropriateness» of the proposed solutions to the specific situation and norms. Descriptive translation has turned out to be the most suitable means of translation of professionalisms and jargonisms in the scientific and technical texts of computer sphere.

Keywords: professional language, highly-specialized vocabulary, professionalisms, jargon, terms.

Постановка наукової проблеми та її значення. Стрімкий розвиток науки і техніки зумовив формування термінологічної бази сфери комп'ютерних технологій, яка має специфічну терміносистему. Поряд із загальнонавчальною лексикою, значну увагу приділяють фаховій мові, яка відіграє важливу роль у науково-технічних текстах. Фахова мова – це сукупність термінів, які обслуговують сферу комп'ютерних технологій. Слід зауважити, що професійне спілкування неможливе без використання термінів. Проте, крім загальнонаукових та міжгалузевих термінів, у мовленні фахівців широко розповсюджені є вузькоспеціалізовані терміни, характерні лише для певної галузі, до яких відносять професіоналізми та жаргонізми.

Аналіз останніх досліджень із цієї теми. Проблема співвідношення термінів та професійної лексики була предметом дискусій упродовж тривалого часу, проте, однозначного вирішення цього питання немає й досі. Деякі дослідники, такі як В. Д. Бондалетов, В. М. Жирмунський, М. Д. Степанова, розмежовують професійну лексику та термінологію, інші – О. С. Ахманова, М. М. Шанський, ототожнюють ці два поняття. Окремі учені та мовознавці – О. В. Калінін, В. М. Прохорова, Н. І. Фоміна, С. Д. Шелов, констатуючи наявність значної спільної частини цих лексичних шарів, можуть пояснити й існування інших, які не збігаються. Проблема диференціації термінологічної лексики та професіоналізмів ускладнюється ще й тим, що деякі науковці не обмежуються поділом спеціальної лексики на термінологічну та професійну, а намагаються членувати професійну лексику ще на ряд підрозділів [5, с. 184].

Професіоналізми виступають як еквіваленти відповідних термінів у просторіччі. Вони виражають спеціальні поняття і є семантично близькими до термінів, проте, не можуть вважатися повноправними термінами через нестандартний спосіб вираження понять, який відрізняється від норми. Серед ознак, спільних для термінів і професіоналізмів, учені відокремлюють спеціалізацію значення і утворення на цій основі особливих, відмінних від загальної лексики-семантичних систем, обмеження кількості користувачів зазначеними одиницями і сфери їхнього використання. Найбільше інформації професіоналізми несуть тоді, коли ними користуються фахівці. Терміни – це узаконені назви будь-яких спеціальних понять. Професіоналізми вживаються як їхні офіційні заміники лише в обмеженому спеціальною тематикою мовленні осіб, пов'язаних між собою за професією [8, с. 84].

За визначенням С. Д. Шелова, професіоналізми – це слова та мовленнєві звороти, характерні для мови людей певних професій. Професіоналізми, на думку ученого, є результатом метафоричного перенесення, тому їм властива експресивність. Професіоналізми, на відміну від термінів, не мають чіткого наукового визначення, тому не становлять цілісної системи. Професіоналізми належать до конкретних понять, оскільки диференціюють предмети та дії, що пов'язані з конкретною сферою діяльності чи професією [12, с. 76].

Лінгвіст В. Д. Бондалетов стверджує, що основними диференційними ознаками професіоналізмів, що відрізняють їх від термінів, є наявність емоційно-експресивного забарвлення та обмежена сфера застосування, оскільки професіоналізми належать до розмовної мови спеціалістів певної галузі. Учений виділяє професіоналізми як окрему групу спеціальної лексики, внаслідок їх експресивних, ареальних, нормативних та стилістичних особливостей [1, с. 64].

Жаргонізм (фр. – *jargon*, від галло-романськ. – *базікання*) – це мова, перемішана довільно дібраними або перекрученими формами слів, якою, переважно усно, користуються окремі групи людей. Жаргонний характер притаманний мовленню людей певного роду занять, професій, які фахову лексику і вислови переносять у побутову сферу [2, с. 514].

Жаргонізм, за твердженням Ставицької Л., має достатньо відкритий характер, оскільки ним послуговуються порівняно великі групи носіїв мови, об'єднаних за певними суспільними чи професійними ознаками. Цю лексико-фразеологічну підсистему застосовує та чи інша соціальна група з метою відокремлення від решти соціальної спільноти. Жаргонізм – це, як правило, емоційно-оцінні експресивні утворення, серед яких переважають знижені, негативні номінації [9, с. 169].

За матеріалами В. М. Прохорової, жаргонізмам властива груба експресія. Крім цього, автор стверджує, що названі одиниці не становлять самостійних мовних підсистем за своїми граматичними властивостями, а є лексичними комплексами, порівняно обмеженими і кількісному відношенні. Якщо складним завданням є відмежування термінів від професіоналізмів, то знайти критерії розрізнення жаргонізмів від професіоналізмів практично неможливо [8, с. 125].

Мета статті – детально проаналізувати переклад професійної лексики та жаргонізмів у науково-технічних текстах сфери інформаційних технологій. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: виокремити та описати основні класи спеціальної лексики; проаналізувати основні способи перекладу професіоналізмів та жаргонізмів у науково-технічних текстах комп'ютерного дискурсу.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Мова професійного спілкування – це функціональний різновид літературної мови, яким послуговуються у професійно обмеженій сфері комунікації, з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у певній галузі виробництва, професії. Професійна мова характеризується насамперед специфічною термінологією та характерним для певної галузі функціонуванням загальнозвживаної лексики. Усі лексичні одиниці фахових текстів поділяються на чотири різновиди: 1) терміни певної галузі, що мають власну дефініцію; 2) міжгалузеві загальнонаукові термінологічні одиниці; 3) професіоналізми; 4) професійні жаргонізми [11, с. 376].

Фахова мова комп'ютерної сфери характеризується окремим прошарком професіоналізмів та жаргонізмів – напів-офіційних слів або словосполук, які найчастіше поширені в розмовному мовленні серед людей певної професії, але не є строгими науковими позначеннями понять [6, с. 54].

Основою професійної мови людей, зайнятих у ІТ сфері, все-таки є пласт термінів – спеціальних слів або словосполучень, покликаних за допомогою дефініції адекватно відображати поняття певної предметної області, значення яких уточнюється за допомогою контексту [4, с. 83]. Сьогодні, завдяки зростанню використання комп'ютерних технологій у всіх сферах життєдіяльності людини, комп'ютерна лексика вийшла за межі вузького вжитку працівниками галузі і поширилася у повсякденний лексикон. Такі слова, як *інфа*, *юзер*, є більш популярними серед користувачів, ніж їхні літературні еквіваленти інформація, користувач. Слова, як наприклад, *мейл* – електронна пошта; *хакер* – програміст-зламник; *жук* – помилка в програмі, вірус; *вінт* – вінчестер; *юзер* – користувач; *вінда* – операційна система Windows і т.д., широко використовується не тільки серед програмістів, а є зрозумілими і для звичайних користувачів комп'ютерних технологій.

Під час перекладу професійної лексики, яка, як уже було зазначено, включає професійні слова та жаргонізми, найчастіше використовуються такі способи перекладу:

- словниковий відповідник;
- варіативний відповідник;
- транскодування;
- калькування;
- контекстуальна заміна;
- описовий переклад [3, с. 27–28].

В. Крупнов наголошує, що застосування таких лексичних прийомів як транслітерація, калькування, семантична модифікація, опис та пояснення належать до ефективних способів перекладу слів вузькоспеціалізованої лексики, зокрема, професіоналізмів та жаргонізмів. Автор наголошує на тому, що найдоцільніше при перекладі професійної лексики та жаргонізмів використовувати описовий метод або метод коментування, оскільки професіоналізми не входять до складу загальнозвживаної лексики. За допомогою буквального перекладу, на думку дослідника, неможливо відобразити смислове навантаження та емоційне забарвлення таких слів [7, с. 137].

Американський розробник програмного забезпечення Джефф Етвуд, співзасновник веб-сайту питань-відповідей щодо широкого спектру тем по комп'ютерному програмуванню, склав список з тридцяти найновіших жаргонізмів у сфері програмного забезпечення. У нашій науковій розвідці ми спробували перекласти ці лексичні одиниці українською мовою і виявилось, що у багатьох випадках переклад професійної лексики та жаргонізмів комп'ютерної тематики з англійської мови на українську становить надзвичайну складність. В процесі дослідження було проаналізовано способи перекладу найбільш звживаних одиниць фахової мови, зокрема, увагу було акцентовано на способах передачі жаргонізмів з англійської мови на українську. У результаті дослідження найдоцільнішим способом передачі цих лексичних одиниць виявився описовий переклад, адже, окрім того, що це жаргонні терміни, вони є новими для української мови, в якій просто немає слів для передачі їх англійських відповідників. Наприклад, *Jimmy* – недосвідчений розробник програмного забезпечення, який думає, що все знає; *duck* – позначка, зроблена з єдиною метою привернення уваги до себе зі сторони керівництва для подальшого її видалення без необхідності проведення жодних змін в програмі. Або *bug* – вірус, який не можливо вивести, помічений тільки однією людиною; *hot potato* – так жартома називають <http://> та <https://>; *hydra* – помилка, при видаленні якої з'являється дві інші; помилка, виправити яку неможливо; *mad girlfriend bug* – коли ви бачите, що відбувається щось дивне, але програмне забезпечення каже, що все гаразд;

Таким чином, в процесі дослідження було встановлено, що до найважливіших чинників, що пов'язані з порушенням адекватності перекладу, належать такі: використання маловідомих відповідників, що не можуть вважатися адекватними варіантами, тому вимагають від перекладача обізнаності у сфері, корекції, розкриття денотативного значення слова, описового перекладу та додаткових роз'яснень; неналежна передача змісту оригіналу; нівелювання експресивного та емоційного характеру професіоналізмів та жаргонізмів; невідповідність обраного засобу мовного вираження тій суспільно-практичній сфері, яку покликаний обслуговувати текст.

Висновки. На підставі аналізу професіоналізмів та жаргонізмів термінологічної підсистеми комп'ютерної сфери можна зробити висновок, що, хоча зазначеним лексичним одиницям і не притаманна наукова точність, вони задовольняють потреби комунікації фахівців даної сфери. Професійна лексика та професійні жаргонізми вказують на місце поняття у науковій системі, виявляють найбільш характерні ознаки предмету, що номінується, виконують функцію влучних еквівалентів для термінів досліджуваної підсистеми.

Що стосується перекладацького аспекту одиниць вузькоспеціалізованої лексики, то можна підсумувати, що при перекладі нестандартної лексики перекладачі часто не враховують вимоги «доречності» запропонованих рішень конкретній ситуації та нормам. Крім цього, в текстах, окрім термінологічних одиниць, часто з'являються спеціальні слова фахової мови або, як їх по-іншому називають, слова вузькоспеціалізованої лексики, значення яких перекладач недостатньо розуміє або не знає їх відповідників взагалі. Тому, ми вбачаємо перспективу подальших розвідок у дослідженні проблем перекладу вузькоспеціалізованої мови комп'ютерної сфери, яка постійно динамічно розвивається.

Література:

1. Бондалетов В. Д. Социальная лингвистика / В. Д. Бондалетов. – М.: Просвещение, 1987, – 160 с.
2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Авт., керівник проекту та гол. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: Перун, 1998. – 1440 с.
3. Гусь А. Відтворення професійного мовлення доктора Хауса в українському дубляжі [Електронний ресурс] / А. Гусь. – С. 27–29. – Режим доступу: http://www.logopedu.com.ua/article/762_Osoblivosti_zasvoennya_sklad
3. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К.: Academia, 2000. – 217 с.
4. Клепуц Л. Стратегії класифікації ненормативної лексики [Електронний ресурс] / Л. Клепуц. – С. 182–185: Режим доступу. – <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6678/1/30.pdf>
5. Клименко О. Л. Основні труднощі адекватного перекладу нестандартної лексики англійської мови [Електронний ресурс] / О. Л. Клименко. – С. 49–56. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/10328>
6. Крупнов В. Теоретические и практические проблемы перевода / В. Крупнов. – М.: Р. Валент, 1987. – 427 с.
7. Прохорова В. Н. Об эмоциональности термина. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии / В. Н. Прохорова. – К.: Наука, 1970. – 312 с.
8. Ставицька Л. Український жаргон / Л. Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
9. Червоненко О. М. Професіоналізми у музичному та навколо музичному дискурсі (на матеріалі англійської мови) [Електронний ресурс] / О. М. Червоненко. – С. 114 – 119. – Режим доступу. – <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream>
10. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – К.: Алерта, 2012 – 696 с.
11. Шелов. С. Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы / С. Д. Шелов – М.: Астрель, 1984. – № 5. – С. 76–77.

УДК 811.111'37

О. М. Червоненко,

Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

ВИСЛОВЛЮВАННЯ ВИБАЧЕННЯ ЯК ПРЯМИЙ І НЕПРЯМИЙ МОВЛЕННЄВИЙ АКТ

У статті запропоновано результати аналізу висловлювання вибачення як прямого так і непрямого мовленнєвого акту. Висловлювання вибачення були розглянуті з точки зору прагматики мовленнєвого акту, синтаксичної будови та лексичного наповнення. Проаналізовані висловлювання вибачення були об'єднані у функціонально-семантичне поле на підставі понятійної спільності, центральні та периферійні члени якого були визначені згідно кількісної ознаки вживання.

Ключові слова: мовленнєвий акт, прагматика мовленнєвого акту, прямий та непрямий мовленнєвий акт, функціонально-семантичне поле.

ВЫСКАЗЫВАНИЕ ИЗВИНЕНИЯ КАК ПРЯМОЙ И НЕПРЯМОЙ РЕЧЕВОЙ АКТ

В статье предложены результаты анализа высказывания извинения как прямого так и непрямого речевого акта. Высказывания извинения были рассмотрены с точки зрения прагматики речевого акта, синтаксического строения и лексического наполнения. Проанализированные высказывания извинения были объединены в функционально-семантическое поле на основании понятийной общности, центральные и периферийные члены которого были определены согласно количественному признаку употребления.

Ключевые слова: речевой акт, прагматика речевого акта, прямой и непрямой речевой акт, функционально-семантическое поле.

THE UTTERANCE OF APOLOGY AS DIRECT AND INDIRECT SPEECH ACT

The aim of the article is to study functional semantic field of the verbal forms of apology. The topicality of the study is conditioned by the general trend of modern linguistics to study the functional aspect of language and analysis of verbal influence. The utterance of apology has not been studied before, therefore it needs further investigation. We analyzed 140 extracts which contain the utterance of apology and which were taken from the works of contemporary writers. The presents the results of the analysis of the utterance of apology as direct and indirect speech act. In our study we have come to the conclusion that the direct speech act contains a lexical unit with the meaning of apology, unlike the indirect speech act, which may be identified as such only from the context. Indirect speech acts are very few in our material. The utterances of apology have been analyzed from the point of view of pragmatics of the speech act, syntactic construction and lexical content. The analyzed utterances of apology have been grouped into functional semantic field based on the conceptual community. The central and peripheral members of the functional semantic field were determined according to the quantitative criteria of usage.

Key words: speech act, pragmatics of the speech act, direct and indirect speech act, functional semantic field.

Предметом запропонованої роботи є висловлювання вибачення в сучасній англійській мові. **Метою** дослідження є вивчення функціонально-семантичного поля вербальних форм вибачення. **Актуальність** обраної теми обумовлена загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на вивчення мови у її функціонуванні та аналізу такого суттєвого аспекту комунікації, як мовленнєвий вплив.

Мовленнєвий вплив та висловлювання досліджувалися такими лінгвістами як М.М. Бахтін [2], Д.Карнегі [3], А. Р. Лурія [4] та інші науковці, які вивчали різноманітні аспекти цих явищ, одним із яких є різноманітні групи висловлювання. Висловлювання вибачення не вивчалось раніше, тому потребує дослідження. **Матеріалом даного дослідження** слугували 140 фрагментів, що містять висловлювання вибачення. Відбір прикладів проводився шляхом суцільної вибірки з художніх творів сучасних американських та англійських авторів, загальний обсяг яких становить понад 2050 сторінок.